

Oriental Journal of Philology**ORIENTAL JOURNAL OF PHILOLOGY**

journal homepage:

<http://www.supportscience.uz/index.php/ojp/about>**THE CONCEPT OF LINGUOPOETIC ANALYSIS OF A LITERARY WORK****Bexzod Toshpulatov***Deputy Dean of the Faculty of Philology**Is'hoqxon Ibrat Namangan State Institute of Foreign Languages*t.bexzod056@gmail.com*Namangan, Uzbekistann***ABOUT ARTICLE**

Key words: Linguistic Poetics, Linguostylistics, Paradigm, Tropes in Linguostylistics, Contemporary Poetics, Anthropocentric Paradigm, Semantic Level.

Received: 21.09.25**Accepted:** 22.09.25**Published:** 23.09.25

Abstract: This article explores the theoretical foundations and methodological approaches to the linguopoetic analysis of literary works. It emphasizes the significance of an approach based on the synthesis of linguistics and poetics in uncovering the deeper semantic layers of a literary text. The findings highlight the role of linguopoetic analysis as an important tool in the fields of literary criticism and interpretation.

BADIIY ASARNING LINGVOPOETIK TAHLILI TUSHUNCHASI**Bexzod Toshpulatov***Is'hoqxon Ibrat nomidagi Namangan davlat chet tillari instituti Filologiya**fakulteti dekan o'rinbosari*t.bexzod056@gmail.com*Namangan, O'zbekiston***MAQOLA HAQIDA**

Kalit so'zlar: Lingvistik poetika, Lingvostilistika, Paradigma, Lingvostilistika trop, Zamonaviy poetika, Antropotsentrik paradigma, Semantik daraja.

Annotatsiya: Mazkur maqola orqali badiiy asarlarni lingvopoetik jihatdan tahlil qilishning nazariy asoslari va metodik yondashuvlar bilan yoritilgan. Lingvistika va poetika sinteziga asoslangan yondashuv badiiy asarning chuqur ma'nodagi qatlamlarini aniqlashda muhim ahamiyat kasb etishi ta'kidlanadi. Tadqiqot natijalari lingvopoetik tahlilning adabiy tanqid va tahlil sohasidagi o'rini ko'rsatib beradi.

ПОНЯТИЕ ЛИНГВОПОЭТИЧЕСКОГО АНАЛИЗА ХУДОЖЕСТВЕННОГО ПРОИЗВЕДЕНИЯ**Бехзод Тошпулатов***Заместитель декана филологического факультета*<http://www.supportscience.uz/index.php/ojp>

Наманганский государственный институт иностранных языков имени Исходхана Ибрата
t.bexzod056@gmail.com
 Наманган, Узбекистан

О СТАТЬЕ

Ключевые слова: Лингвистическая поэтика, лингвостилистика, парадигма, троп в лингвостилистике, современная поэтика, антропоцентрическая парадигма, семантический уровень.	Аннотация: В данной статье рассматриваются теоретические основы и методологические подходы к лингвопоэтическому анализу художественного произведения. Особое внимание уделяется раскрытию эстетического и художественного содержания литературного текста через языковые средства. Подчёркивается значение синтеза лингвистики и поэтики в глубинном осмыслении художественного текста. Результаты исследования демонстрируют важную роль лингвопоэтического анализа в сфере литературной критики и интерпретации.
--	---

Lingvistik poetika filologiya fanining mustaqil yoʻnalishi sifatida XX asrning 70-yillarida shakllandi va oradan oʻtgan oʻn yilliklar davomida chuqur oʻzgarishlarni boshdan kechirdi. Bu jarayon, bir tomondan, umumiy ilmiy paradigmaning yangilanishi, ikkinchi tomondan esa, unga yaqin boʻlgan boshqa fanlarning taraqqiyoti bilan chambarchas bogʻliqdir. Bugungi kunda lingvistik poetika oʻzining rivojlangan bosqichida turli metodologik yondashuvlar va tadqiqot strategiyalarining koʻpligi bilan ajralib turadi. Ularning barchasi badiiy matnning lingvistik xususiyatlarini oʻrganishga hamda ushbu xususiyatlarning funksional va estetik rolini aniqlashga qaratilgan.

Lingvistik poetikaning shakllanish jarayoni filologik tahlilning predmeti va vazifalariga oid anʼanaviy qarashlarni qayta koʻrib chiqish zarurati bilan belgilanadi. Ayniqsa, til va badiiy shakl oʻrtasidagi murakkab oʻzaro munosabatni talqin etish masalasi alohida ahamiyat kasb etdi. Natijada, lingvistik poetikaning ilmiy tadqiqot obʼekti va metodologik asoslari kengaydi, uning nazariy va amaliy yoʻnalishlari yanada aniq belgilandi.

Tarixan ushbu yoʻnalish “Badiiy uslub” deb ataluvchi stilistikaning maxsus boʻlimi asosida shakllandi. Uning predmeti, avvalo, badiiy ifoda vositalarini – eng avvalo trop va nutq figuralarini – tavsiflash va tizimlashtirishdan iborat boʻlib, bunda ularning lingvistik tabiati markaziy oʻrinda turardi. Biroq ayni davrdayoq faqatgina ifodaviy vositalarni tahlil qilish doirasidan chiqish zarurati yuzaga keldi. Chunki badiiy matn murakkab va koʻp qatlamli tuzilishga ega boʻlib, unda turli darajadagi til birliklari oʻzaro hamkorlikda faoliyat koʻrsatadi.

Natijada ilmiy muomalaga asta-sekin lingvistik stilistika (lingvostilistika) tushunchasi kirib keldi. U oʻz diqqat markazini fonetik va morfologik darajadan tortib sintaktik darajagacha boʻlgan

til strukturalarini kompleks o'rganishga qaratdi. Shu tariqa matn poetikasini kengroq talqin etish uchun poydevor yaratildi. Bunda nafaqat muallifning individual ifodaviy vositalar tizimi, balki intertekstual aloqalar, janr xususiyatlari, kognitiv hamda kommunikativ parametrlari ham hisobga olinadigan bo'ldi.

Shunday qilib, lingvistik poetikaning evolyutsiyasi XX asrning ikkinchi yarmi – XXI asr boshidagi gumanitar bilimlarning umumiy rivojlanish qonuniyatlarini aks ettiradi. Bu davrda tadqiqotchilar diqqat-e'tibori ko'p qirralilik, fanlararo yondashuv va turli metodologik usullar integratsiyasiga tobora ko'proq qaratildi.

Lingvistik stilistika esa badiiy matnning ekspressivlik darajasini va estetik ahamiyatini aniqlash imkonini beruvchi o'ziga xos vositalar tizimini tadqiq etadi. Uning tadqiqot doirasiga nafaqat an'anaviy badiiy ifoda vositalari, balki til hodisalarining turli darajalardagi keng qamrovli spektri ham kiradi. Bular jumlasiga quyidagilarni kiritish mumkin: badiiy ta'sirni yuzaga keltiruvchi fonetik va so'z yasash usullari; leksika va frazeologiyaning tarixiy qirralari, jumladan arxaizmlar, neologizmlar va muallif yaratgan okkazional birliklar; so'z turkumlarining transpozitsiyasi, matnga o'ziga xos semantik ohang beruvchi hodisa sifatida; shuningdek, turli tip va tuzilishga ega bo'lgan sintaktik konstruksiyalarning estetik salohiyati.

Shunday qilib, zamonaviy lingvostilistika an'anaviy trop va klassik ekspressiv vositalar — masalan, sinonimlar, antonimlar va omonimlar — tahlili doirasidan ancha kengayib chiqdi. U turli til darajalarining estetik funksionalligini tadqiq qilishga yo'naltirilgan bo'lib, badiiy matndagi ularning o'zaro ta'sir mexanizmlarini va badiiy obraz yaratishdagi ishtirok darajasini aniqlashni maqsad qilib qo'yadi.

Lingvostilistikani mustaqil fan sifatida yakuniy shakllantirish V.V. Vinogradov asarlarida mustahkamlandi. Uning konsepsiyasi til stilistikasi, nutq stilistikasi va badiiy adabiyot stilistikasini aniq farqlashni taklif etdi. Mazkur yondashuv til vositalarining funksional-stilistik differensiasiyasini tizimli tahlil qilish imkonini berdi hamda mazkur ilmiy yo'nalishning tadqiqot maydonini aniqroq belgilashga xizmat qildi.

Zamonaviy bosqichda lingvostilistika doirasida funksional stilistika alohida o'rin egallaydi. U tilning turli kommunikativ sohalardagi faoliyatini qamrab oluvchi maxsus tarmoq sifatida qaraladi. Uning tadqiqot ob'ekti til birliklaridan foydalanish qonuniyatlarini aniqlashdir. Bu qonuniyatlar kommunikativ vaziyat, nutqiy maqsad va nutq aktining ijtimoiy shartlanganligi bilan chambarchas bog'liq holda o'rganiladi.

Rus va chet tillarini o'rganuvchilar uchun amaliy stilistika alohida ahamiyatga ega bo'lib, u matn mazmuni, muloqot sharoiti va nutqiy maqsadga qarab til vositalarini tanlash bo'yicha normativ tavsiyalar ishlab chiqish va ularni tizimlashtirishga yo'naltirilgan.

Shu ma'noda lingvostilistika nafaqat nazariy fan sifatida, balki amaliy yo'nalishga ega bo'lgan soha sifatida ham namoyon bo'ladi. U nutq madaniyatini shakllantirish, shuningdek, samarali shaxslararo va madaniyatlararo muloqot ko'nikmalarini rivojlantirishni ta'minlaydi.

Lingvopoetika tadqiqotining bosh ob'ekti — badiiy matn tili bo'lib, u nafaqat til birliklari yig'indisi, balki murakkab formal-grammatik, semantik va pragmatik tashkilotga ega bo'lgan yaxlit kommunikativ birlik sifatida qaraladi. Badiiy matnda turli til darajalariga oid birliklar o'ziga xos o'zaro munosabatga kirishadi va natijada ular real kommunikatsiya jarayonida yangi ma'no, uslubiy hamda ekspressiv xususiyatlarga ega bo'ladi. Shu tariqa matnning har bir komponenti o'zining «odatdagi» semantikasidan chiqib, yagona mazmuniy-kontinuumni yaratish jarayoniga qo'shiladi. Aynan shu jarayonda badiiy asarning yaxlitligi ro'yobga chiqadi.

Lingvopoetikaning predmeti esa til birliklarining shakl va mazmunidagi transformatsiya qonuniyatlarini, ularning oddiy struktural vazifalardan murakkabroq ma'no va estetik vazifalarga o'tishini o'rganishdan iboratdir. Bu esa o'z navbatida, badiiy obraz yaxlitligini ta'minlaydigan senso-estetik jarayonlarni ochib berishga xizmat qiladi.

Lingvopoetikaning mohiyati va vazifalarini qayta talqin qilish XX asrda ustuvor bo'lgan struktural-sistemaviy lingvistika modelidan antropotsentrik yondashuvga o'tish natijasida mumkin bo'ldi. Bu jarayon 1990-yillarning o'rtalariga kelib gumanitar bilimlar sohasida yakuniy shaklini topdi. Antropotsentrik paradigma doirasida tadqiqotchilar diqqat markazini nutq subyekti, uning intensionlari, kognitiv va kommunikativ ustanovkalari masalalariga qaratdilar. Natijada lingvopoetikaning maqsad va vazifalari aniqroq belgilandi hamda u, eng avvalo, lingvostilistikadan farqlanadigan mustaqil ilmiy yo'nalish sifatida shakllandi.

Lingvopoetika bilan lingvostilistikaning asosiy farqi ularning tadqiqot fokusida namoyon bo'ladi: lingvostilistika trop, figura va stilistik usullarni ularning potensial funksiyalari va ekspressiv imkoniyatlari nuqtai nazaridan o'rganar ekan, lingvopoetika bu vositalarni matn hosil qiluvchi aspektida tahlil qiladi. Shu orqali ularning badiiy obrazlilikni yaratishdagi ishtiroki hamda mazmun hosil bo'lish jarayonlaridagi rolini aniqlashga yo'naltiriladi.

Demak, lingvopoetika faqatgina stilistik resurslar ro'yxati bilan cheklanib qolmay, balki ularning badiiy matn yaxlitligida qanday integratsiyalashuvini, ya'ni san'atkorona butunlikni ta'minlovchi ichki mexanizmlarini tadqiq qiladi.

Mazkur ilmiy yo'nalishlarni farqlash jarayoniga G.O. Vinokur va V.V. Vinogradovning klassik asarlarini qayta baholash muhim hissa qo'shdi. Ularning ta'kidlashicha, badiiy matnda "neytral" yoki "ifodasiz" so'zlar mavjud bo'lishi mumkin emas: undagi har bir til vositasi estetik vazifaga ega bo'lib, muallifning badiiy niyatini amalga oshirishga xizmat qiladi. Keyingi tadqiqotlarda rivojlantirilgan ushbu tamoyil badiiy matnni noyob kommunikativ-estetik hodisa

sifatida talqin qilishning metodologik asosiga aylandi. U esa o'z navbatida tilshunoslik, semiotika, kognitiv va madaniyatshunoslik yondashuvlarini uyg'unlashtirgan kompleks tahlilni talab qiladi.

Shunday qilib, zamonaviy lingvopoetika til, estetika va ma'no o'zaro aloqasini badiiy matn doirasida o'rganadigan fanlararo filologik yo'nalish sifatida namoyon bo'ladi. Bu esa unga gumanitar fanlar tizimida mustaqil o'rin egallash imkonini beradi.

Til vositalari poetikasini tadqiq etish muallifning g'oyaviy-badiiy niyatini amalga oshirishdagi funksional rolini aniqlashga, shuningdek, uning asarning yaxlit tuzilishini shakllantirishdagi hissasini belgilashga qaratilgan. Shu nuqtayi nazardan, matnning til tashkilotini belgilovchi va uning ma'noviy arxitektonikasini shakllantiruvchi kalit so'zlar, motivlar hamda dominantlarni aniqlash alohida ahamiyat kasb etadi. Bunday elementlar semantik va struktur tayanch nuqtalari sifatida badiiy matnning ichki mantiqini kuzatishga hamda til va badiiy g'oya o'zaro ta'sir mexanizmlarini ochib berishga imkon yaratadi.

Badiiy adabiyot tilini o'rganish XX asr davomida va XXI asr boshlarida filologiya fanining markaziy muammolaridan biri bo'lib qoldi. Mahalliy va xorijiy adabiyotshunoslikda badiiy matnni tahlil qilishning keng metodologik spektri shakllandi. Ular orasida esa ikki asosiy yo'nalish ustuvorlik kasb etdi — lingvistik va adabiyotshunoslik yondashuvlari.

Lingvistik metod uchun tadqiqotning boshlang'ich nuqtasi tilning o'zi — tizim sifatida ham, badiiy haqiqatni modellashtirish vositasi sifatida ham qaraladi. Bunda badiiy matn umumiy til qonuniyatlari, kategoriyalari va birliklari prizmasi orqali tahlil qilinadi. Shu jarayonda ular badiiy faoliyat doirasida transformatsiyaga uchrab, yangi semantik va estetik qirralarga ega bo'ladi. Tadqiqotchilar e'tibori, asosan, matnning fonetik tashkiloti, morfologik va sintaktik xususiyatlari, semantik o'zgarishlari hamda ularning ekspressiv salohiyatiga qaratiladi.

Adabiyotshunoslik metodi esa, aksincha, badiiy matnni san'at asari sifatida yaxlit holda qabul qiladi. Bu holda til mustaqil ob'ekt sifatida emas, balki badiiy g'oyani amalga oshirish va voqeani bayon qilish tuzilmasini yaratish vositasi sifatida qaraladi. Shunday qilib, til tadqiqotchi uchun muallifning janr xususiyatini, g'oyaviy-obrazli mazmunini hamda badiiy uslubini ochib beruvchi material vazifasini bajaradi.

Badiiy matnni ikki yoqlama ko'rib chiqish filologik bilimni lingvistika va adabiyotshunoslikka an'anaviy ravishda ajratishni mustahkamlaydi. Bu esa, o'z navbatida, stilistikaning ilmiy intizom sifatida ikki turga — lingvistik va adabiyotshunoslik stilistikasiga — differensiasiyalanishiga olib keladi. Birinchisi badiiy matndagi til birliklarining funktsionallik qonuniyatlariga e'tibor qaratadi, ikkinchisi esa tilning estetik va poetik funksiyalarini adabiy asar tuzilmasi doirasida o'rganishga yo'naltiriladi.

Shunday qilib, til vositalari poetikasini zamonaviy tadqiq etish ushbu ikki yondashuvni integratsiya qilish zarurligini ko'rsatadi. Chunki faqat lingvistik va adabiyotshunoslik metodlarini

uyg'unlashtirgan kompleks tahlilgina badiiy matnning ko'p qatlamli mohiyatini ochib bera oladi. Bunda til bir vaqtning o'zida ham material, ham mazmun hosil bo'lish vositasi sifatida namoyon bo'ladi.

V.V. Vinogradov asarlarida badiiy adabiyot tili haqidagi alohida filologik fan — ya'ni tadqiqot predmeti va vazifalari an'anaviy stilistika doirasidan tashqariga chiqadigan ilmiy intizom — zarurligi g'oyasi izchil rivojlantirilgan. Aynan uning ilmiy merosida lingvopoetikani filologik bilimning mustaqil sohasi sifatida shakllantirishning nazariy asoslari belgilab berildi. Bu sohaning vazifasi badiiy asarda til vositalarining o'ziga xos faoliyatini chuqur tahlil qilishdan iboratdir.

V.V. Vinogradovning ta'kidlashicha, lingvopoetik tahlilning asosiy vazifasi — so'z, so'z birikmasi, grammatik shakl yoki sintaktik konstruktsiya kabi til birliklarining badiiy kontekstda qanday estetik vazifani bajarishini aniqlashdir. Ya'ni ular qanday qilib muayyan estetik ta'sirni yuzaga keltiradi va muallifning g'oyaviy-badiiy niyatini amalga oshirishga xizmat qiladi.

Lingvistik va adabiyotshunoslik yondashuvlarining yaqinlashuvi natijasida filologiyaning yangi bo'limi — lingvopoetika shakllandi. Uning predmeti badiiy matnning estetik ta'sirini ta'minlaydigan va muallifning g'oyaviy-badiiy niyatini amalga oshirish vositasi bo'lib xizmat qiladigan til vositalari majmuasidan iboratdir. Lingvopoetik tahlilning maqsadi til birliklarining o'ziga xos tarzda uyg'unlashuvi orqali badiiy matn yaxlitligi doirasida yuzaga keladigan mazmun hosil bo'lish va badiiy obrazlilik mexanizmlarini aniqlashdan iboratdir.

Ma'lumki, har qanday matnga tatbiq etiladigan lingvostilistik tahlil an'anaviy ravishda ikki asosiy darajali ko'rib chiqishni o'z ichiga oladi:

1. Semantik daraja. Bu bosqichda so'zlar, so'z birikmalari va sintaktik konstruktsiyalar bevosita, ya'ni tizimli-til birliklari sifatida o'rganiladi. Ularning lug'aviy va grammatik ma'nolari, til tizimidagi o'rni va funksiyasi aniqlanadi. Bu jarayon matnning "asosiy qatlamini" tashkil etadi va badiiy ifoda vositalarining dastlabki mazmuniy imkoniyatlarini ochib beradi.

2. Metasemiotik daraja. Ushbu bosqichda til birliklari bevosita ma'nosidan tashqari, badiiy kontekstda yuzaga keladigan qo'shimcha ma'nolar, assotsiatsiyalar va konnotatsiyalarni namoyon etadi. So'z, so'z birikmasi yoki sintaktik shakl muallifning uslubiy maqsadi, estetik intension bilan uyg'unlashib, yangi ma'no qirralarini kashf etadi. Masalan, oddiy lug'aviy birlik obrazlilik kasb etib, matnning emotsional-estetik ta'sirini kuchaytiradi.

Shu tariqa, lingvostilistik tahlil ikki bosqichli ko'rinishda badiiy matnni mazmuniy (denotativ) qatlamda ham, estetik-mazmuniy (konnotativ) qatlamda ham o'rganish imkonini beradi. Semantik daraja matnning "sirtqi" mazmunini ochib bersa, metasemiotik daraja uning "chuqur" ma'nosini, yashirin obraz va estetik funksiyalarini anglashga xizmat qiladi.

Biroq, o'zining universalligiga qaramay, lingvostilistik yondashuv badiiy matnlarga tatbiq etishda chegaralangan bo'lib chiqadi. Uning kamchiligi shundaki, u so'z san'ati ijodining chuqur o'ziga xosligini hisobga olmaydi. Aslida esa tadqiqotchi muallifning g'oyaviy niyatiga kirib borishi, uning dunyoqarashini, estetik pozitsiyasini, badiiy tafakkur usullarini va madaniy-filologik an'anaga munosabatini ham inobatga olishi lozim.

Badiiy asarni faqat mazmuniy tahlil bilangina to'liq anglab bo'lmaydi. Uni adekvat tushunish uchun so'z-ravishiy tuzilma bilan badiiy-kompozitsion tashkilot o'zaro ta'sirini hisobga olish zarur. Bu esa tadqiqotni boshqa bir bosqichga olib chiqadi — ya'ni lingvopoetik tahlilga.

Mazkur tahlil turi til birliklarining metasemiotik xususiyatlaridan badiiy matn doirasida qanday foydalanilganini, ularning muallif niyatini ifodalashdagi, asarning g'oyaviy mazmunini va obrazlar tizimini namoyon etishdagi rolini aniqlashni ko'zda tutadi.

Lingvopoetikaning metodologik jihatdan shakllanishiga V.Ya. Zadornova alohida hissa qo'shgan bo'lib, u lingvopoetik tahlil uchun maxsus kategoriya va parametrlar tizimini taklif etgan. Ularning orasida markaziy o'rinni lingvopoetik transformatsiya kategoriyasi egallaydi. Ushbu kategoriya badiiy so'zning asosiy xususiyatini aks ettiradi: ya'ni so'z san'ati jarayoniga kirar ekan, til birliklari sifat jihatidan o'zgarishga uchraydi va ularda yashirin holda mavjud bo'lgan estetik ifoda imkoniyatlari ochib beriladi.

Bu qonuniyatning yanada aniqroq namoyon bo'lishi "so'zning polifoniyasi" kategoriyasida kuzatiladi. Badiiy matnda so'z o'z ma'nolarini kengaytirishga moyildir: u bir vaqtning o'zida bir nechta semantik va uslubiy potensialni — ham ochiq, ham yashirin shakllarda — amalga oshirishi mumkin. Shu bois, adabiy asarda so'z oddiy lingvistik belgi sifatida emas, balki chuqurlikka, ko'p qirralilikka va badiiy sig'imga ega bo'lgan global semantik butunlik sifatida namoyon bo'ladi. Tilning ushbu xususiyati matnning badiiyligini belgilovchi asosiy belgilaridan biri hisoblanadi.

Shunday qilib, lingvopoetika ilmiy yo'nalish sifatida filologik fanlar tizimida alohida o'rin egallaydi: u lingvistik va adabiyotshunoslik tahlilini o'zida birlashtiradi, badiiy asarda tilning ichki faoliyat qonuniyatlarini ochib beradi va uning estetik transformatsiyasini namoyon etadi.

V.Ya. Zadornova tomonidan ishlab chiqilgan kategoriyalar tizimidan keyingi tadqiqotlarda keng foydalanilmagan bo'lsa-da, uning ilmiy merosi beqiyos ahamiyatga ega. Chunki aynan Zadornova birinchi bo'lib lingvopoetik tahlilning maqsadini aniq belgiladi hamda so'z san'ati asarlarini izchil o'rganishga imkon beruvchi batafsil kategoriya va parametrlar tizimini ishlab chiqdi. Shu tariqa u lingvopoetikaning yanada qat'iy metodologik asoslarini shakllantirish uchun zamin yaratdi.

Lingvopoetikaning tushuncha apparatini ishlab chiqishda A.A. Lipgart ham muhim hissa qo'shgan. U lingvopoetikani quyidagicha ta'riflagan: "filologiyaning badiiy matnda qo'llangan stilistik jihatdan belgilangan birliklarni ularning funksiyalari va muayyan g'oyaviy-badiiy

mazmunni yetkazish hamda estetik ta'sir yaratishdagi nisbiy ahamiyati bilan bog'liq holda o'rganadigan bo'limi". Bu ta'rifda mazkur intizomning markaziy vazifasi aniq belgilangan: til birliklarining funksional yukini, ularning matnning g'oyaviy-obrazli mazmunini shakllantirishdagi hamda estetik ta'sirni yuzaga keltirishdagi rolini o'rganish.

Lipgart alohida e'tiborni lingvopoetika va lingvostilistika, shuningdek, lingvopoetika va adabiyotshunoslik o'rtasidagi munosabatlarga qaratadi. Uning fikricha, lingvostilistik tahlil barcha lingvopoetik izlanishlar uchun majburiy metodologik asos bo'lib xizmat qiladi, chunki aynan u til birliklarini dastlabki bosqichda tahlil qilish imkonini beradi. Lingvopoetika esa lingvostilistikaning ustiga "quriladi": til birliklarining badiiy funksiyalarini, ularning badiiy matndagi estetik transformatsiya mexanizmlarini aniqlash bilan shug'ullanadi.

Lipgart tadqiqotlarida lingvopoetik tahlilning aniq metodlarini tasvirlash muhim o'rin egallaydi. Bu jihat uning konsepsiyasiga amaliy va operatsion xarakter bag'ishlaydi. Olimning ta'kidlashicha, badiiy asarni til birliklari majmuasi sifatida tahlil qilish jarayoni, avvalo, alohida badiiy usulning lingvopoetik tahlilidan boshlanishi mumkin. Bunday yondashuv, ayniqsa, tahlil qilinayotgan til birliklari haqiqatan ham ta'sirchanlik funksiyasini bajargan va matnning g'oyaviy-badiiy ta'sirchanligini kuchaytirgan hollarda samarali natijalar beradi. Olim o'z asarlarida bu nazariy qarashlarini atributiv so'z birikmalari materiali asosida amaliy misollar bilan yoritib beradi.

A.A. Lipgartning shubhasiz xizmatlaridan biri nafaqat lingvopoetik tadqiqotning aniq metodikalarini batafsil bayon etishi, balki ushbu tahlilni sinxronik va diaxronik jihatlarda qo'llash imkoniyatini alohida ta'kidlashidadir. Bu esa lingvopoetikaning tadqiqot doirasini sezilarli darajada kengaytirib, badiiy matnni nafaqat uning aktual funkcionalligi (sinxroniya), balki tarixiy dinamikasi (diaxroniya) nuqtayi nazaridan ham o'rganish imkonini berdi. Shu tariqa Lipgart lingvopoetikaning tarixiy poetika va til tarixi bilan integratsiyalashuv yo'llarini ko'rsatib berdi va uni nafaqat alohida badiiy asarni tahlil qilish, balki badiiy nutq evolyutsiyasini tadqiq etish vositasi sifatida ham qaradi.

Shunday qilib, V.Ya. Zadornova va A.A. Lipgartning ilmiy merosini lingvopoetikaning shakllanish jarayonidagi fundamental bosqichlar sifatida ko'rish mumkin. Agar Zadornova ushbu intizomning kategoriyaviy va metodologik asoslarini belgilab bergan bo'lsa, Lipgart uning tadqiqot ufqlarini kengaytirdi: u aniq tahlil usullarini ishlab chiqdi va sinxron hamda diaxron yondashuv zarurligini ta'kidladi. Ushbu ilmiy yutuqlar yig'indisi lingvopoetikaning filologik fanlar tizimidagi mustaqil va istiqbolli yo'nalish sifatidagi maqomini mustahkamladi.

Badiiy asarni to'laqonli anglash uchun faqat matn mazmunini emas, balki uning so'z-ravishiy tuzilmasi bilan badiiy-kompozitsion tashkiloti o'rtasidagi murakkab o'zaro aloqani, shuningdek, qabul qilish jarayonida yuzaga keladigan estetik ta'sir xususiyatlarini ham inobatga

olish lozim. Ana shu o'zaro ta'sir badiiy matnni ko'p o'lchovli yaxlitlik sifatida qarash imkonini beradi, unda til birliklari o'zining tizimli-lisoniy funksiyalaridan chiqib, yangi ma'no va badiiy sifatlarni kasb etadi.

Mazkur kontekstdagi alohida ahamiyatga ega jihat — bu lingvopoetik tahlilni qo'llashdir. U til birliklarining metasemiotik xususiyatlari qanday amalga oshishini o'rganishga, shuningdek, ularning muallif niyatini, g'oyaviy-badiiy mazmunini va asarning emotsional-estetik ta'sirini ifodalashdagi rolini aniqlashga qaratilgan. Bunday tahlil jarayoni so'z, so'z birikmasi, grammatik shakl yoki sintaktik konstruksiyaning badiiy kontekstga kiritilishi natijasida qanday qilib qo'shimcha ma'no yukini orttirishi va o'zining bevosita ma'nosidan tashqarida estetik vazifaga ega bo'lishini ko'rsatib beradi.

Xulosa o'rinda ta'kidlash lozimki, lingvopoetik metodning mohiyati badiiy asarning til materialini uning kompozitsion, janriy va syujet xususiyatlarini hisobga olgan holda kompleks tahlil qilishdan iboratdir. Ushbu yondashuv til vositalarining fonetik darajadan tortib sintaktik darajagacha bo'lgan turli qatlamlarda qanday o'zaro ta'sir qilishi va ularning badiiy obraz yaratishga qo'shgan hissasini aniqlash imkonini beradi.

Lingvopoetik tahlil nafaqat muallif badiiy matnni yaratishda foydalanadigan estetik mexanizmlarni rekonstruksiya qilish imkonini beradi, balki til birliklari majmuasi qanday qilib o'quvchida asarning yaxlit qabul qilinishiga, uning emotsional-estetik baholanishiga va muallif g'oyasini chuqurroq anglashiga xizmat qilishini ham izohlab beradi.

Shu tariqa, lingvopoetika filologik bilimning alohida sohasi sifatida shakllanadi. U lingvistika va adabiyotshunoslik metodlarini o'zida birlashtiradi hamda badiiy so'zning mazmun hosil qilish va estetik ta'sir ko'rsatish mexanizmlarini ochishga qaratilgan.

Xulosa qilib aytish mumkinki, lingvopoetik metodning mohiyati asarning badiiy, kompozitsion va syujet xususiyatlarini hisobga olgan holda real lingvistik materialni tahlil qilishdan iborat. Bunday tahlil turli darajadagi lingvistik vositalar majmuining obraz yaratishda qanday ishtirok etishi to'g'risida xulosa chiqarish imkonini beradi va o'quvchiga badiiy matn muallifi tasvirlagan hissiy-estetik ta'sirni to'liq tushunish va idrok etishga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Задорнова В.Я. Словеснохудожественное произведение на разных языках как предмет лингвопоэтического исследования. Автореф. дисс. ... докт. филол. наук. М., 1992. С. 19; 49с.
2. Akhmanova O., Zadornova V. On Linguopoetic Stratification of Literary Text // Poetica. An International Journal of LinguisticLiterary Studies. Tokyo, 1977. №7. P. 50–60

3. Липгарт А.А. Лингвопоэтическое исследование художественного текста: теория и прагматика (на материале английской литературы 1620 веков). Дисс. ... докт. филол. наук. М., 1996. С. 235-279.

4. Липгарт А.А. Лингвопоэтическое исследование художественного текста: теория и прагматика (на материале английской литературы 1620 веков). Дисс. ... докт. филол. наук. М., 1996. С. 23

5. Задорнова В.Я. Словеснохудожественное произведение на разных языках как предмет лингвопоэтического исследования. Автореф. дисс. ... докт. филол. наук. М., 1992. С. 19; 49с.

6. Задорнова В.Я. Словеснохудожественное произведение на разных языках как предмет лингвопоэтического исследования. Автореф. дисс. ... докт. филол. наук. М., 1992. С. 19; 49с.

7. Степанов Г.В. О границах лингвистического и литературоведческого анализа художественного текста // Известия АН СССР. Сер. Литература и язык. 1980. Т. 39. № 3. С.195–205.

8. Виноградов В.В. Языкхудожественного произведения // Вопросы языкознания. 1954. №5. С. 29; С.538.